

حقوق مالکیت فکری؛ تاریخچه و مبانی

محمدحسین ساکت^{*}

چکیده: گسترش تکاپوهای بازرگانی و اقتصادی در جهان امروز، اهمیت، کارایی و نقش مالکیت فکری را دو چندان ساخته است. امروزه این شاخه از حقوق بالندگی ویژه‌ای یافته است.

در این نوشتار پس از بررسی مفهومهای بنیادی و سرشت حقوق فکری، به کوتاهی از پیشینه آن در تمدنهای گذشته سخن به میان آمده است اما درباره حقوق اسلام و حقوق مالکیت فکری دراز دامن تر گفت و گو شده است. در پایان، سیاهه‌ای از اصطلاحات و واژگان مهم کاربردی در حقوق مالکیت فکری (فارسی/انگلیسی) آمده است.

واژگان کلیدی: حقوق مالکیت فکری، حق مؤلف، ریشه حق مؤلف، پیشینه حق مؤلف.

مقدمه

در جهان امروز، حقوق نمی‌تواند از نشان‌گذاری و نشان‌پذیری پدیده‌های اقتصادی دور بماند. تأثیر فرایندهای سیاسی بر حقوق در خور درنگ و دانستن است، ولی امروز در همه زمینه‌ها اقتصاد تا اندازه‌ای سرنوشت‌ساز است. در عصر ارتباطات و فناوری هر روز نوآوری و اختراع در جامعه بشری و جهانی را به چشم می‌بینیم. این سخن دکتر هاینس باردل آلمانی که می‌گوید: «تحقیق و جست‌وجوی فنی، بدون حمایت از حق اختراع از میان می‌رود»^(۱) سخن‌گرافی نیست. نه تنها برای کشورهای پیشرفته، که برای کشورهای رو به پیشرفت نیز وجود قانون پشتیبانی از حق اختراع و دیگر حقوق مالکیت فکری، بسیار ضروری است. امروزه پشتیبانی از حقوق مالکیت فکری می‌رود تا جایگاه بلند خود را در نظام حقوقی کشورها باز کند. در این میان، نظام حقوقی کشورهایی که پشتوانه دینی و اخلاقی را در بافت حقوقی خود دارند مانند کشورهای اسلامی، می‌بایست راهکارهای سودمند کاربردی و علمی را برای استواربخشی و تدوین قانونی فراگیر در زمینه مالکیت فکری فراهم آورند.^(۱)

۱. مفهومی‌های بنیادین

از کاربرد درست اصطلاح حقوق مالکیت فکری^(۲) در زبان حقوقی ما دیرگاهی نمی‌گذرد. خاستگاه و سرچشمه این دسته از حقوق، دستامدهای وابسته به اندیشه، دانش، ادبیات، هنر، صنعت، فن، نوآوری و ذوق بشری است که در گونه‌گون سیمای علمی، ادبی، صنعتی، فناوری و هنری به نمایش در می‌آید. پس، هرآنچه زاییده و ساخته و پرداخته هوش و اندیشه

۱. درباره سودمندیهای اقتصادی - اجتماعی پشتیبانی از مالکیت فکری ر.ک.:

shahid Alikhan, *Socio-Economic Benefits of Intellectual Property Protection in Developing Countries*, (Geneva, WIPO, 2000).

2. Intellectual property Rights

بشر است می‌تواند در زیر چتر گسترده مالکیت فکری درآید و با گسترش و بالندگی زمینه‌های فکری بشری تاب بردارد.

اصطلاح «حقوق مالکیت فکری» از سه واژه حقوق، مالکیت و فکری بافته شده است که بررسی واژگانی این سه اصطلاح ما را به دریافت بهتر و روشن‌تر آن رهنمون خواهد بود.

حقوق - جمع حق^(۱) - در اصطلاح حقوقی عبارت است از قدرت امتیاز، سلطه یا خواسته‌ای پیوسته و جدانشدنی که قانون برای یک شخص حقیقی یا حقوقی می‌شناسد. به سخن دیگر، حقوق هر کشوری برای شخص، در برابر دیگران امتیازی می‌شناسد. این امتیاز که قانون برای حفظ منافع اشخاص در جامعه به آنها می‌دهد «حق» نام دارد. [۱۰:۴۷]

حق دارای سه ویژگی برجسته است. نخست، اینکه ویژه دارنده آن است. دوم، دارنده حق می‌تواند در چهارچوب قانون هرگونه بخواهد از آن بهره گیرد و دیگران بایستی بدان احترام بگذارند و زیرپایش نگذارند. سوم، قانون از دارنده حق پشتیبانی می‌کند. شخص می‌تواند با طرح دعوا یا دفاع در دادگاهها و مرجعهای قضائی و اداری صالح از پشتیبانی قانونی برخوردار شود.

مالکیت^(۲) مفهومی عرفی - اعتباری است که برای تعریف آن با دشواری و پیچیدگی روبه‌رو نیستیم. مهم‌ترین سیمای مالکیت به کارگیری دلخواهان آن است. هر چیزی که از آن شخص (حقیقی یا حقوقی) است و دارنده‌اش می‌تواند هرگونه بخواهد آن را به کار گیرد و دیگری نمی‌تواند برابر قانون، بی‌اجازه دارنده این حق از آن بهره‌ور گردد، مالکیت خوانده می‌شود. به آفریده‌های ذهنی بشر و آنچه از اندیشه و ذوق او تراوش می‌کند

1. Right
2. Property

«فکری»^(۱) می‌گوییم.

۲. گونه‌های مالکیت

همان گونه که اشیای مادی (منقول و غیرمنقول) موضوع حق قرار می‌گیرد. اشیای غیرمادی یا معنوی^(۲) نیز می‌تواند موضوع حق قرار گیرد. پس، مالکیت بر سه گونه است: ۱. مالکیت اموال منقول^(۳)، مانند کتاب، که به آن حقوق انحصاری^(۴) می‌گویند زیرا بهره‌وری از آن ویژه دارنده‌اش می‌باشد؛ ۲. مالکیت غیرمنقول^(۵) مانند خانه و زمین؛ ۳. مالکیت فکری که از آفرینشهای ذهن و ذوق بشر، اندیشه، هوش و درک انسان پشتیبانی می‌کند. [۳۴:۲]

۳. حقوق فکری و حقوق شخصیت

حقوق شخصیت^(۶) حقوقی است که یک شخص از دیدگاه حمایت شخصیت خود، آنها را می‌شناسد. این حقوق گونه‌گون است و همیشه یکسان نیست. پاره‌ای از این حقوق به پشتیبانی از شخصیت حقیقی (فرد) در زندگی و در میان گروه‌ها گرایش دارد و برخی به جنبه‌های دیگر شخصیت، یعنی شخصیت عمومی و همگانی (حق آزادی؛ آزادی رفت و آمد و آزادی کار و پیشه)، شخصیت معنوی و فکری (آزادی بیان، آزادی عقیده و اندیشه، حق شرف و نام و آبرو)، شخصیت مدنی (حق نام و نام‌خانوادگی، وضع مدنی) و شخصیت اجتماعی (حق سندیکا، حق اعتصاب) پیوند می‌گیرد. حقوق شخصیت شامل پشتیبانی از آثار فکری و اندیشه‌گری (آفرینه ادبی، علمی، هنری و گواهی‌نامه اختراع و اکتشاف) نیز می‌شود. [۹:۶۵-۶۸] بدین گونه،

1. Intellectual
2. Moral
3. Morable
4. Exclusive Rights
5. Immovable
6. Rights of Personality

حقوق فکری از دسته حقوق شخصیت است که هر کدام از این حقوق، نمودی از نمودهای پیوسته به شخصیت دارنده آن و جدا نشدنی از اوست.

۴. سرشت حق معنوی، فکری یا ذهنی

دیدیم که حقوق نویسندگان و نوآوران به دسته‌ای از حقوق شخصیت وابسته به هسته اخلاقی یا معنوی می‌انجامد و بر این پایه دارای دو سیمای معنوی و مالی است. در اصل، حقوق مالی، حقوقی است که می‌توان موضوع آنها را با پول و ارزشهای مادی ارزیابی کرد و بر سه گونه است: شخصی، عینی و معنوی. حقوق شخصی حقوقی است که موضوع آن یک کار یا کنش است، همچون حق وام‌دهنده بر وام‌گیرنده. بدهکار به پرداخت مالی معین به بستانکار دست می‌یازد که همین کاری است که پیوسته بدهکار مکلف به انجام آن است. حقوق عینی حقوقی است که موضوع آن شیء مادی است مانند حق مالکیت و رهن. حقوق معنوی حقوقی است که موضوع آن، چیزی معنوی یا غیرمادی است، مانند حقوق فکری. حقوق شخصی و عینی دارای سرشت مادی صرف است، ولی حقوق معنوی از این دو دسته حقوق جداست زیرا دارای دو سیمای مادی یا مالی و غیرمادی (معنوی) است. دو حق مالی و غیرمالی در حق فکری یک‌جا گردآمده است. حق مؤلف^(۱) از یک سو، بازتابنده شخصیت دارنده آن است و از دیگر سو، دارنده‌اش حقی مالی دارد که می‌تواند از سود مادی آن بهره گیرد. بدین‌گونه، سرشت حقوق فکری، حقوق معنوی یا اخلاقی است.

۵. عنصرهای آفرینش فکری

آفرینش فکری یا نوآوری دارای سه عنصر است: الف) کاری انسانی است که در گوهر و سرشت خود غیرمادی است، زیرا دستاورد ذهن و اندیشه شخص نوآور یا آفرینشگر است. چنین شخصی برای دستیابی به آن نوآوری یا

آفرینشگری چه بسا به زمانی دراز و کوششی فراوان نیاز دارد. (ب) در پیشرفت و پیشبرد احساس (موسیقی) و اندیشه (نگاشته‌های ادبی) یا زندگی انسانی (اختراع، نشان، طرح صنعتی) دارای سهم و سود است و آنها را آسان‌تر و زیباتر می‌سازد. (ج) عرف، این کار را نوآفرینی یا آفرینشگری ارزیابی می‌کند و برایش ارزش مالی یا معنوی در نظر می‌گیرد. قانون از این نوآوری یا ابتکار، همچون کار ذهنی مشروع و قانونی بشری پشتیبانی می‌کند و به آن به دیده ارزش مالی یا معنوی می‌نگرد و به دارنده‌اش حقوقی ارزانی می‌دارد که چون بر اشیای غیرمادی در می‌آید نام «حقوق فکری» بر آن می‌نهد و هرگاه شخصی بدان تجاوز کند، چه از دید کیفری و چه مدنی، به پشتیبانی از آن بر می‌خیزد.

۶. حقوق فکری از روزه فلسفه حقوق

درباره سرشت «حقوق فکری»، و از آن میان حق مؤلف که دارای دو سیمای معنوی و مالی است، سه دیدگاه گوناگون پدیدار گردیده است.

۶-۱. حقوق فکری از شاخه‌های حقوق مالکیت است

پیروان این دیدگاه بر آنند که هر ویژگی‌ای که حق مالکیت دارد، حق فکری هم داراست، یعنی می‌توان از آن چشم پوشید، می‌توان آن را توقیف کرد، زیرا یکی از عنصرهای دین مالی است و نیز زمان‌بردار نیست بلکه همیشگی است. پاره‌ای از حقوق دانان رگ و ریشه این دیدگاه را به حقوق رُم پیوند می‌زنند که حق و موضوع آن را به هم می‌آمیزند. حق مالکیت، در نگاه حقوق دانان رُمی، از دیگر حقوق (شخصی و عینی) جداست، زیرا این حق به دارنده‌اش بیشترین چیرگی را بر شیئی که موضوع آن است می‌دهد و از همین جاست که آمیختن حق مالکیت که غیرمادی است و آن چیز که همیشه مادی است کار آسانی است. حقوق دانان رُمی از همین جاست که توانسته‌اند حقوق را به حقوق مادی که در حق مالکیت نمودار می‌شود و حقوق غیرمادی که در دیگر حقوق عینی و شخصی شکل می‌گیرد، بخش کنند. [۲۷۴:۲۹]

۲-۶. حق فکری از شاخه‌های حقوق شخصیت است

از نگاه پیروان این نظریه، چون موضوع حق فکری، فرآورده ذهنی است که نمودی از نمودهای تکاپوی شخصیت انسانی است و در قالب اندیشه‌ای در می‌آید که آفریننده و پدیدآورنده‌اش آن را آفریده است، بدین‌گونه از شاخه‌های حقوق شخصیت شمرده می‌شود، زیرا اندیشیدن و نوآوری فکری پاره‌ای از شخصیت انسان است که از آن جدا شدنی نیست. بسیاری از پژوهشگران، ساخت این نظریه را به کانت، فیلسوف نامدار آلمانی، پیوند می‌دهند که حق مؤلف را حق معنوی غیرمادی و زیرشاخه حقوق فکری می‌دانست. [۳۰:۷۷] پیروان این نظریه حق مؤلف را حق معنوی صرف می‌دانند و برآنند که آنچه حق مالی مؤلف خوانده می‌شود. چیزی جز نتیجه‌ای از نتیجه‌های حق ادبی نیست، زیرا حق ادبی سرچشمه بنیادین چیزی است که مؤلف از سودهای مالی به دست می‌آورد. این سود به هر اندازه هم که برسد در سرشت خود عنصری از عنصرهای دین مالی به شمار نمی‌آید - خواه مستقیم به دست آید یا غیرمستقیم.

۳-۶. حقوق فکری آمیزه‌ای از حق مالی و حق معنوی است

پیروان این دیدگاه برآنند که نویسنده یا هنرمند یا مخترع و مانند آن دارای دو حق مالی و غیرمالی است. از یک سو، قانون به دارنده چنین حقی امتیازهایی برای بهره‌وری از فکرش می‌دهد و از سوی دیگر، آن فرآورده‌ها با پول یا هر ارزش مادی، ارزیابی می‌شود، زیرا به شخصیت و آزادی اندیشه دارنده‌اش گره می‌خورد. بدین‌گونه این حق همیشگی و پایدار است و در برابر همگان قرار می‌گیرد و پیوسته به شیئی مادی پیوند می‌یابد، به گونه‌ای که تصور بودن نویسنده یا هنرمند بی فرآورده فکری بسیار دشوار است. برای نمونه، نمی‌توان نویسنده‌ای را بی داشتن کتاب یا مقاله و هنرمندی را بی داشتن تابلوی نقاشی یا نوار موسیقی یا تندیس و آثار هنری تصور کرد. آن شیئی مادی که به این حق دستگی پیدا می‌کند با گونه‌گونی اشخاص و مهارت

اندیشه‌ورزی و هنروری و توان و نیروی نوآوری و آفرینشگری دارنده‌اش گونه‌گون و جداگانه است. [۸۰:۱۳۰]

۷. سرشت حقوق مالکیت فکری از دیدگاه دانش حقوق

نگاه حقوق‌دانان درباره سرشت مالکیت فکری مختلف است. آنچه در زیر می‌آید مهم‌ترین آنهاست:

۱-۷. دیدگاه حقوق طبیعی: نخستین قانونی که در جهان درباره حق مؤلف گذاشته شد، قانون ۱۷۰۹ انگلستان بود که آشکارا به پشتیبانی از حق قانونی نویسنده و دارنده اثر برخاست. در آغاز سده هجدهم میلادی این پرسش پیش آمد که حق مؤلف در چهارچوب مالکیت کامل‌لا و جزء حقوق طبیعی است یا با فرمان پادشاه و یا قانونهای خاصی به اشخاص داده می‌شود. در آمریکا هم که به سال ۱۷۹۰ همزمان با نخستین قانون سراسری حق مؤلف بیرون آمد، همین پرسش مطرح شد. [۲۵:۲۱۱] در آن هنگام، دیدگاهی که پرتوافشانی می‌کرد این بود که حق مؤلف حقی فطری و گونه‌ای مالکیت است. [۵۸-۵۷:۳] امروز هم این دیدگاه هوادارانی دارد. فرانسوا هپ^(۱) رئیس پیشین اداره حق مؤلف یونسکو، بر آن است که حق طبیعی در شمار حقوق فطری یا طبیعی است که از دیرباز وجود داشته است و بشر کم‌کم از آن آگاهی یافته است. [۶۴:۱۵]

۲-۷. دیدگاه حقوق کار: پاره‌ای از نویسندگان حقوق مدنی مانند پلانیول و ریپر حق مؤلف و دیگر حقوق مالکیت فکری را برخاسته از کار دارنده آن و پیرو حقوق کار می‌دانند و می‌گویند همان امتیازی که قانون‌گذار برای کارگر در نظر می‌گیرد برای دارنده حق فکری هم کنار می‌گذارد، یعنی مزد. کسانی مانند هانری دبو^(۲)، حقوق‌دان دیگر فرانسوی، پیوند اثر ادبی و هنری با شخصیت

1. F.Heppe

2. H.Debois

پدیدآورندگان را بیرون از چهارچوب حقوق کار می‌داند، چرا که یک کارگر تنها مستحق دریافت مزد است که جنبهٔ مادی دارد و نه معنوی. [۱۱۷:۸۹] اگرچه اویگن اولمر^(۱)، حقوق دان آلمانی، احترام به شخصیت سازندهٔ فکری را بر مزد یا پاداش مادی برتری می‌دهد، ولی مانند ریپر و پلانول فرانسوی دیدگاه مزد و پاداش را شالودهٔ سرشت حقوق فکری می‌شمارد. [۱۳:۵۹]

۳-۷. دیدگاه حقوق شخصی: دسته‌ای از حقوق دانان می‌گویند حق پدیدآورنده یک حق شخصی است که تنها هدفش پشتیبانی و نگاهداری از حق کسی است که اثری فکری و هنری آفریده است و نمی‌توان آن را در شمار دارایی وی دانست و درخور انتقال و داد و ستد و ارث بردن و ارث گذاردن نیست. اگر این دیدگاه را بپذیریم، حق مالکیت فکری حقی همیشگی نخواهد بود و با مرگ دارندهٔ آن از میان خواهد رفت. [۱۱۸:۳۰]

۴-۷. دیدگاه حقوق اخلاقی: گروهی دیگر، حقوق آفرینشهای فکری و هنری را حقوق اخلاقی دانسته‌اند و گفته‌اند که هدف حقوق اخلاقی پاسداری از حرمت و بزرگداشت شخصیت انسانی است. از آنجا که هدف همهٔ گونه‌های حقوق، پاسداشت شخصیت انسانی است و نمی‌توان تنها حقوق مالکیت فکری را بدان محدود ساخت، این دیدگاه پذیرفتنی نیست. [۱۲:۲۵]

۸. شاخه‌های حقوق مالکیت فکری

در یک بخش‌بندی سنتی، حقوق فکری به دو شاخهٔ حقوق مالکیت صنعتی و تجاری و حقوق مالکیت ادبی و هنری بخش شده است.

۱-۸. حقوق مالکیت صنعتی و تجاری: حقوق مالکیت صنعتی و تجاری^(۲) شامل حقوق اختراعات^(۳)، حقوق علامتها و نامهای تجاری^(۴)، حقوق اعتبار

1. Eugen Ulmer

2. Industrial & Commercial Property Rights

3. patents

4. Trade Marks & Commercial Names

و شهرت تجارتمی^(۱)، حقوق طرحهای صنعتی^(۲)، حقوق علامت مبدأ جغرافیایی^(۳)، حقوق طرحهای ساخت مدارهای یکپارچه^(۴)، حقوق رازداری و حفظ رازها^(۵)، حقوق ناظر بر آنتی تراستها^(۶). (۱۵:۶-۲۵)

۲-۸. حقوق آفرینشهای ادبی، هنری و حقوق وابسته: آنچه مالکیت ادبی و هنری خوانده می شود، در حقوق کشورهای کامن لای به آن، حق مؤلف می گویند. عنوانهای گوناگون و فراوانی در چند دسته زیر چتر حق مؤلف جا می گیرد: ۱. آثار ادبی و علمی نوشته و نانوشته شامل کتابها و مقاله ها؛ ۲. آثار هنری؛ ۳. تزینی و نمایشی؛ ۴. رایانه ای و پایگاههای اطلاعاتی.

پیشتر درباره پستیانی از پدیده های نرم افزاری دودلیهایی وجود داشت، ولی با پایداری موافقت نامه «تریپس»^(۷) این شک زدوده شد. درباره حقوق وابسته یا مرتبط یا مجاور^(۸) باید گفت که از سه دسته حقوق گفت و گو می کند: ۱. حقوق مجریان؛ ۲. حقوق تولیدکنندگان صفحه های صوتی و ۳. حقوق سازمانهای پخش رادیویی و تلویزیونی.

به تازگی حقوق ناشی از تولید فرآورده های ژنتیک و بیوتکنولوژی نیز مطرح است که به دنبال پیامدهای حقوقی ایجاد تغییر و اصلاح DNA یک موجود زنده و یا پیوند DNA جدید و مشاهده دستاوردها و مطالعه بر روی آن از راه مهندسی ژنتیک و بیوتکنولوژی یا فناوری زیستی است. DNA ماده ای ژنتیکی است که در همه گونه های شناخته شده زیستی وجود دارد.

1. passing off
2. Industrial Designs
3. Geographical Indication
4. Layout-Designs (topographies) of Integrated Circuits
5. undisclosed Information
6. Unfair Competition
7. Trade Related Aspects of intellectual property Rights (TRIPs)
8. Related/ Allied/ Neighboring Rights

بیوتکنولوژی این فرصت را در دسترس بشر نهاده است تا با رسیدن به رمزهای ژنتیک گیاهان، دانه‌ها و حیوانات به ثروت کلان و هنگفتی برسد. اگرچه کنوانسیون UPOV سال ۱۹۶۱ و آخرین اصلاحات آن در سال ۱۹۹۱ به پشتیبانی از گونه‌ای گیاهی پرداخته است، ولی از آنجا که مقررات «تریس» در بند ۳ ماده ۲۷ خود گونه‌های گیاهی و جانوری را در قالب حق اختراع، در خور ثبت و پشتیبانی ندانسته است باید چشم‌به‌راه بخش‌بندی تازه‌ای از حقوق آفرینش‌های فکری در این زمینه بمانیم. [۱۵:۲۵-۳۳]

۹. ریشه و پیشینه حقوق مالکیت فکری

به گفته آندره موریو^(۱)، از هنگامی که انسان توانست قلم به دست گیرد و نگاره بکشد، حقوق معنوی شکوفه زد. با پدیداری ادبیات، سرقت ادبی از سوی مردم نکوهش شد. با فرایند تدوین قوانین، کسی که دست به سرقت ادبی می‌زد، کیفر می‌دید. [۱۶:۱۵۹]

شناخت پدیده‌ای به نام حقوق مالکیت فکری در پی برداشتن گام‌هایی انجام گرفت که فرهنگها و تمدنهای پیشین و باستانی برداشته‌اند و دستاوردهای آنها به امروزیان رسیده است.

بررسی کوتاه و شتابزده‌ای در این باره می‌تواند ما را با ریشه و پیشینه حقوق مالکیت فکری بهتر آشنا سازد.

۹-۱. تمدن چینی: بسیاری از پژوهشگران، اختراع کاغذ را سرآغاز نشر دستاوردهای فکری می‌دانند.

چینیان باستان با پنهان نگاه داشتن صنعت کاغذ، پس از چند سده به نشر دستاوردهای فکری و هنری خویش دست یازیدند. تا سده پنجم پیش از میلاد و در روزگار ادبیات کلاسیک (مدون) چینی و به هنگام پدیداری فیلسوفان بزرگی چون کنفوسیوس، چینیان چیزی از نشر نمی‌دانستند. از

اسناد تاریخی ای که تازه در چین و کره به دست آمده چنین برمی آید که چینیان نخستین مردمی بودند که با چاپ آشنایی پیدا کردند. کسانی که درباره تاریخ چاپ به پژوهش و بررسی پرداخته‌اند، برآن‌اند که با نگاه به مدارک بازمانده تاریخی، چینیان در سده‌های هفتم و هشتم میلادی از قالبهای حروف چوبی بهره می‌گرفتند. همچنین پاره‌ای از اسناد تاریخی به دست آمده در چین نشان می‌دهد که فن چاپ با حرفهای متحرک و رنگی در میان سالهای ۱۰۴۸-۱۴۰۱ تکامل یافته بود و یکی از صنعتگران چینی به نام یوشینگ حرفهای چاپی متحرک ساخته شده از خزف را به کار می‌برده است. [۱۹۱-۱۸: ۱۳۰]

۲-۹. تمدن یونانی: یکی از شاگردان افلاطون به نام هرمودور^(۱)، یادداشت‌هایش را از درس استاد به سیسیل برد و در آنجا آن را فروخت. این کار، که بی‌اجازه افلاطون انجام گرفته بود، خشم استاد را برانگیخت و نه تنها دانشیان که مردم کوچه و بازار را خشمگین و دژم ساخت. [۱: ۷۱]

تاریخ چاپ نشان می‌دهد که یونانیان باستان به ضرورت پشتیبانی از مالکیت فکری پی برده بودند و به هنگام سپردن هر کدام از نسخه‌های دستاوردهای فکری‌شان به کتابخانه ملی دولتی، مقرراتی برای پشتیبانی از نوآوریهای مؤلفان وضع می‌کردند. برای نمونه، هنگامی که نسخه‌های رسمی نمایشنامه‌های نمایشنامه‌نویسان بزرگی مانند سوفوکلیس، یوربیدس و دیگران را به کتابخانه آن می‌سپردند، مقرراتی برای جلوگیری از درز پیدا کردن آنها به بیرون از کشور یونان و سرقت ادبی - هنری یا کاربرد نابجا و نادرست آنها نهاده می‌شد. بدین‌گونه، همگان می‌توانستند از آن نسخه‌ها آگاهی پیدا کنند ولی اجازه نداشتند آنها را از کتابخانه ملی دولتی بیرون ببرند. بدین‌گونه، آن در سده چهارم پیش از میلاد برای سپردن نگاهته‌ها، نظامی

می‌شناخت و به پیشین‌ترین نمونه کتابخانه همگانی به عنوان قانونی برای سپردن نگاهشده‌ها، به هدف نگاه‌داری و بهره‌وری از آنها، آشنایی داشت. [۶۷-۶۵:۲۷] بسیاری از دیگر کشورها، از روی کتابخانه ملی یونان باستان نمونه برداری کرده‌اند.

۳-۹. تمدن رومی: اگرچه رُمیان مالکیت فکری را به معنای امروزی آن نمی‌شناختند، ولی با پاره‌ای از اندیشه‌ها و مفاهیم وابسته به حق مالکیت به گونه‌ای همگانی و مالکیت فکری به گونه‌ای ویژه آشنایی داشتند. رُمیان حق مالکیت را به این اعتبار که سرشتی مردمی دارد و همه مردم آن را می‌پذیرند و دارنده‌اش تواناییهای مقدسی برآن دارد به رسمیت می‌شناختند. در رم باستان چنین رایج بود که سوداگران کتاب، نگاهشده‌های نویسندگان سرشناس را پس از خرید اصول آنها از دارندگانش می‌فروختند. ناشران قلم با نویسندگان قراردادهایی می‌بستند و اصول نگاهشده‌ها را از آنان می‌خریدند و بسیاری از نسخه‌های آن نگاهشده‌ها را روانه بازار می‌ساختند و با این کار، نویسندگان حقوق خود را بر دستاوردهای فکری‌شان از دست می‌دادند. قوانین فرانسوی پس از انقلاب کبیر با نشان‌پذیری از اندیشه‌های رومی بود که برای حق مؤلف حق مالکیت در نظر گرفت و مالکیت فکری را به رسمیت شناخت. با پدیداری پاره‌ای از دشواریها، حقوق رم به نویسندگان و هنرمندان اجازه داد تا در برابر ستمها و تجاوز به دستاوردهای فکری و هنری‌شان دادخواهی کنند. [۲۱-۲۰:۳۰]

گفتنی است که سیسرون، سخنور نامدار رومی، به دوست و ناشر خود آتیکوس^(۱) نامه‌ای نگاشت و او را، که بی‌اجازه‌اش یکی از نگاهشده‌هایش را به نام بالبوس^(۲) نشر داده بود، سرزنش می‌کند. [۱۶:۱۶۰]

1. Atticus

2. Balbus

۴-۹. تمدن اروپایی: بسیاری از پژوهشگران، تاریخ پیدایی حق مؤلف را به تاریخ اختراع چاپ در اروپای سده پانزدهم گره می‌زنند و اختراع دستگاه چاپ به دست گوتنبرگ آلمانی را نقطه آغازین و سرنوشت‌ساز در تاریخ مالکیت فکری و پشتیبانی از آن می‌دانند. [۳۳:۳۰-۳۳:۳۰] چاپخانه‌داران به تکاپو افتادند و بی‌رعایت حقوق نویسندگان و بستن قرارداد در چاپ کتاب به رقابت پرداختند.

اینجا بود که نه تنها تقلید و سرقت به دست نگاشته‌ها و نگاشته‌ها راه یافت که به نقاشیها و تابلوهای هنری هم کشیده شد. در سده هفدهم، برخی از دادگاههای اروپا گواه طرح دعواهایی در این باره بودند. در آغاز سده هفدهم، برای رویارویی با دستگاه انحصار و احتکار امتیازهای ویژه چاپ به پاره‌ای از چاپخانه‌ها، بیشتر کشورهای اروپایی به چاره‌اندیشی افتادند و به دفاع از حقوق چاپخانه‌داران با استناد به نظریه مالکیت فکری برخاستند. برجسته‌ترین نمونه در این زمینه، برپایی انجمن کاغذچیان^(۱) بود که در آغاز سده هفدهم در انگلستان پدید آمد و خواسته‌هایش را بر آفریدن گونه‌ای پشتیبانی از حقوق نویسندگان و پدید آوردن کارهای فکری و هنری متمرکز ساخت. [۱۴:۱۳۵]

۵-۹. جهان اسلام: در اصطلاح کتابداری و کتاب‌شناسی، واژه تراث یا میراث^(۲) به نگاشته‌های بازمانده از نویسندگان، مترجمان، اندیشه‌ورزان و هنرمندان پیشین گفته می‌شود. واژه تراث که با تبدیل واو به تا هم ریشه و هم معنای ارث است، اشاره به میراث معنوی و فرهنگی دارد. میراث هم در دارایی است و هم در تبار. به گفته هیشمی در *مجمع الزوائد* (ج ۱، ص ۱۲۳)، نخستین کسی که واژه میراث را به معنای بازمانده دینی و فرهنگی (تراث) به

1. Stationer Company

2. Heritage

کار برد ابوهریه بود. ۱۲۴:۸۸۱

دانشمندان مسلمان درباره نوآوری و آفرینشگری داد سخن داده‌اند. ابن رشد در مقدمه خود (ج ۱، ص ۳۱۰) برای دانشمند پنج شرط بنیادین برشمرده است: «ذهن روشن، میل سرکش، عمر دراز، و کاردانی و استادی». ابن رشیق میان اختراع (آفریدن) و ابداع (نوآوری) جدایی می‌نهد: «اختراع، آفریدن و پدیدآوری معنایی است که پیشتر پیشینه نداشته است و آوردن آنچه هرگز نبوده است. ولی ابداع آوردن معنای باریک و نازک و چیزی است که به گونه‌ای معمول می‌آید. اختراع برای معناست و ابداع برای واژه...» [۱۲۴:۹۳] بدین‌گونه، از همان آغاز، دانشمندان، نویسندگان و فقیهان مسلمان بر اهمیت نوآفرینی و گریز از تقلید تکیه کرده‌اند. در میان مسلمانان نگارش و نسخه‌برداری و کتاب‌دوستی کاری پسندیده و دارای پاداش معنوی به شمار آمده است. کم‌کم، نوشتن از روی کتاب و نسخه‌پردازی - که کار چاپ و ناشر امروز را می‌کرد - به گونه یک پیشه درآمد. ویرایش و تصحیح کتاب و نگاشته به دست دانشمندان انجام می‌گرفت. محمدالتدیم یکی از آنان بود که با همین نگارش و صحافی به آگاهیهای سرشاری دست یافت و کتاب جاودانه الفهرست را به یادگار گذاشت. [۱۱:۷۲]

از نگاه بیشتر فقیهان مسلمان، دریافت دستمزد برای کارهای فکری و نویسندگی رواست. نویسنده و پدیدآورنده برای این کار حقی پیدا می‌کند که بایستی دیگران به این حق احترام بگذارند؛ البته به شرط آنکه که گمراهی و تباهکاری و بدعت و بدآموزی در میان جامعه پدید نیآورد. پس، حق مالی نویسنده و پدیدآورنده کار فکری در اسلام از همان آغاز به رسمیت شناخته شده است، برای آموزش قرآن و حدیث، گرفتن دستمزد و درس‌بها روا و رایج بود.

یکی از مسائلی که از دیرباز بدان پرداخته‌اند، رعایت امانت علمی بوده است. این نگرانی تنها نسبت به قرآن و کتابهای حدیث نبود، بلکه در کتابهای

مغازی (بیکارنامه‌ها)، سبیر (زندگی‌نامه‌های پیامبر (ص))، تاریخ و ادبیات هم دیده می‌شود. یکی از نمودهای امانت علمی، بیرون کشیدن متن‌ها یا نسبت دادن سخنی و گفته‌ای به گوینده و آوردن منبع و سرچشمه مورد اعتماد آن بود. بسیاری از نویسندگان مسلمان، در آغاز و دیباچه کتاب یا در راستای کتاب، به منبع خود اشاره می‌کردند. این حدیث پیامبر (ص) که می‌فرمود: «بَرَكَهُ الْعِلْمِ عَزْوُهُ إِلَى قَائِلِهِ» (رویش و فرخندگی دانش به برگرداندن آن به گوینده‌اش می‌باشد) پیوسته آویزه گوش نویسندگان و اندیشه‌ورزان مسلمان قرار داشت. [۳۰:۳۰]

دانشمندان مسلمان از همان آغاز با پدیده «دزدی ادبی» روبه‌رو بودند. یکی از نمودارترین نمونه‌های تجاوز به حق پدیدآورندگان، دزدی اثر و رونویسی از نگاشته‌ها و کارمایه‌های فکری و هنری دیگران است. منتقدان از دیرباز در این باره نگاشته‌اند و یادآوری کرده‌اند. واژگان سرقت (دزدی)، انتحال (از خود دانستن)، انتهاک (پرده‌داری)، اغاره (چپاول)، غصب (به زورگرفتن) و مسخ (نابود کردن)، نسخ، سلخ، الإمام و... الفاظی بود که متجاوزان به حقوق مالکیت فکری به کار برده می‌شد.

گویا نخستین کسی که از دزدی ادبی در شعر گذشتگان سخن به میان آورده ابن سلّام است که هزار سال پیش در طبقات فحول الشعراء به هنگام نقد و بررسی دریافت که پاره‌ای از شعرها را به دیگران بسته‌اند. [۶۲-۵۲:۲۳] مسعودی، تاریخ‌نگار و دانشمند سده چهارم هجری نیز از تحریف و دزدی نگاشته‌هایش به دست دیگران هشدار می‌دهد. [۲۷:۳۱]

بد نیست بدانیم که مسلمانان از دیرباز با گونه‌ای ثبت آثار آشنایی داشتند. هنگامی که نگارش در رشته‌های گونه‌گون علوم انسانی و دانش‌ها به شکوفایی و بالندگی خود رسیده بود، نویسندگان و دانشمندان نگاشته‌هایشان را به دارالعلم بغداد می‌سپردند تا در آنجا بماند و بسپاید و به این کار «جاودانه‌سازی» (تخلیه) می‌گفتند. در واقع، نسخه‌ای از دیوان شعر یا نگاشته

خود را به دارالعلم اهدا می‌کردند. [۱۳۰:۱۲۶] یاقوت حموی به هنگام گفت‌وگو از احمد بن علی بن خیران، که نویسنده و نسخه‌پرداز بود، یاد آور می‌شود که وی دو دفتر شعر و رساله‌هایش را به منصور بن شیرازی - پیک ابن نجار، داد تا آنها را به بغداد پیش شریف مرتضی - سرپرست آن روز دارالعلم بغداد، برد تا شریف مرتضی و دیگر بزرگان شهر با آن دمخور شوند و در دارالعلم جاودانه بماند. [۱۳۰:۱۲۴]

گفتنی است که برای یافتن پیشینه حقوق مالکیت معنوی در ایران گذشته راه به جایی نمی‌بریم و اگر هم به پاره‌ای از موردها، مانند سرقت ادبی و بستن شعر دیگری به خود، روبه‌رو می‌شویم تنها جنبه اخلاقی و سرزنش و نکوهش یا هجو داشته است. برای نمونه، جلابی هجویری، صوفی بلند آوازه غزنه (م: پس از ۴۷۰ هـ)، در دیباچه کشف المحجوب می‌نویسد:

«دیوان شعرم کسی بخواست و بازگرفت و حاصل کار، جز آن نبود که جمله را بگردانید و نام من از سر آن بیفکند و رنج من ضایع کرد. تَابَ اللَّهُ علیه؛ و دیگر، کتابی کردم اندر تصوّف، نام آن منهاج الدین یکی از مدعیان رکیک - که کرای گفتار او نکند - نام من از سر آن پاک کرد و به نزدیک عوام چنان نمود که آن، وی کرده است. هر چند خواص بر آن قول بر وی خندیدندی...» [۳۲:۲-۳]

۱۰. فرایند حقوق مالکیت معنوی در قالب قانون از دیرباز تا امروز

در زبانهایی که ریشه لاتینی دارند، تعبیر «مالکیت فکری» تنها به حق تکثیر یا حق تألیف اشاره می‌کرد. در پهنه جهانی، این تعبیر هم مالکیت صنعتی^(۱) و هم حق تألیف را در بر می‌گیرد که بازتابی است از تکامل دو اتحادیه پدید آمده در پایان سده نوزدهم تا از هر دو گونه مالکیت فکری پشتیبانی کند: اتحادیه پاریس که در پی معاهده پاریس برای پشتیبانی از مالکیت صنعتی ۱۸۸۳ پدید

آمد و اتحادیه بزن که برای پشتیبانی از کارهای ادبی و هنری ۱۸۸۶ در چهارچوب معاهده بزن شکل گرفت.

در واقع، آنچه اکنون به عنوان نظام جهانی پشتیبانی از حق مؤلف و حقوق وابسته از توافقات دوجانبه‌ای برخاسته است، هرچند نه به گونه‌ای درست، میان کشورهای اروپایی در سده نوزدهم بسته شده است (هرچند تنها درباره حق تألیف و حقوق وابسته تنها در سده بیستم هویدا گردید). موافقت‌های دوجانبه، بر روی هم بر پایه اصل قرارداد ملی بنا شده از کمترین تعهدات استوار بود. با این همه، تا سده نوزدهم، مالکیت صنعتی از نظر بین‌المللی به وسیله موافقت‌نامه‌های دوسویه، مانند توافقات بازرگانی و دوستانه، مورد پشتیبانی قرار می‌گرفت. همان‌گونه که گفته آمد، چهارچوب تازه پشتیبانی بین‌المللی از آغاز و هم‌اکنون به وسیله معاهده پاریس برای حمایت از حقوق مالکیت صنعتی، که در ۲۰ مارس ۱۸۸۳ و بر پایه اصل توافق ملی استوار است، مورد پشتیبانی قرار گرفته بوده است. در ضمیمه شماره یک جدول نام کشورها و قراردادهای جهانی نگاشته می‌آید.

ایران و حقوق مالکیت معنوی

در هفته سوم اسفند ۱۳۸۰ - نیمه مارس ۲۰۰۲ - جمهوری اسلامی ایران به معاهده تأسیس سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو) پیوست. این تازه‌ترین کاری بود که دولت ایران در پیوستن به یک سازمان بین‌المللی برای پشتیبانی از مالکیت فکری انجام داد. با این همه، پیشینه اندیشه پشتیبانی از حق مؤلف در ایران به دهه ۱۳۳۰ می‌رسد. در قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۱۰ ایران برای کسانی که «به تألیف تقلبی، اقتباس غیرمجاز، انتشار غیر قانونی تألیف و به فروش رسانیدن یا در دسترس گذاردن این قبیل تألیفات» دست می‌زدند کیفر تعیین شده بود. در سال ۱۳۳۴، برای نخستین بار تنی چند از نمایندگان مجلس شورای ملی برای پشتیبانی از حق مؤلف بر آن شدند تا طرحی آماده کنند ولی این طرح در کمیسیون فرهنگی مجلس دفاع‌ناپذیر

اعلام شد. پس از ۱۲ سال، یعنی در ۱۳۴۶ وزارت فرهنگ آن روز «لایحه حمایت از مؤلفان، مصنفان و هنرمندان» را آماده دید و در ۱۳۴۷ به مجلس شورای ملی ارائه داد. این لایحه در سوم آذر ۱۳۴۸ در مجلس سنا به تصویب رسید و برای اجرا به دولت ابلاغ شد. از آنجا که این قانون درباره کارهای فرعی یعنی ترجمه و اقتباس چیزی نمی‌گفت، در سال ۱۳۵۱ لایحه مستقلی به نام «قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی» از سوی دولت به مجلس ارائه شد که در سال ۱۳۵۲ با همان نام به تصویب رسید.

پس از پیروزی انقلاب، رئیس قوه قضائیه پس از دوره‌ای تردید در مورد مشروعیت چنین حقوقی به سال ۱۳۷۱ در پاسخ به درخواست وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی قانونهای تصویبی ۱۳۴۸ و ۱۳۵۲ را معتبر و لازم‌الاجرا دانست. برابر دو قانون یاد شده که هنوز هم تا امروز معتبر و درخور اجراست، از نوشته‌های ادبی، علمی، فنی و هنری تا آثار موسیقایی و دیداری-شنیداری و آثار عکاسی و معماری و نگارگری و طرحهای مهندسی پشتیبانی می‌شود.

در سال ۱۳۷۹ قانون حمایت از نرم‌افزارهای رایانه‌ای به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. با تصویب این قانون، دامنه پشتیبانی ملی از مالکیت فکری در ایران گسترش یافت و اکنون اغلب زمینه‌های لازم را در برمی‌گیرد. گفتنی است ایران از ۱۳۲۰ برای نخستین بار و در قالب عهدنامه‌های دوسویه با کشورهای آلمان، اسپانیا و ایتالیا به گونه‌ای پشتیبانی از حق مؤلف متعهد شد. از سال ۱۳۵۰ به این سو، همواره بیوستن به آخرین معاهده برن (اصلاحی ۱۹۶۷) و معاهده ژنو (۱۹۵۲ و سپس ۱۹۷۱) - که دومی را یونسکو فراهم آورده بود - از سوی مقامات ایرانی مطرح بوده است، ولی هر بار با مخالفت‌هایی روبه‌رو می‌شده است. ایران در ۱۳۳۷ موافقت‌نامه پاریس را پذیرفت، ولی هنوز موافقت‌نامه برن را نپذیرفته است. [۲۱:۲۳-۲۷]

۱۱. سازمان جهانی مالکیت معنوی

در ۱۸۹۳ دو معاهده پاریس و برن برای تشکیل سازمان بین‌المللی به نام «نهادهای متحد بین‌المللی پشتیبانی از مالکیت معنوی» (بیرپی)^(۱) به هم پیوستند. این سازمان کوچک دارای هفت کارمند و دو دفتر در برن و سوییس بود و سازمان جهانی مالکیت معنوی امروز زاییده و جانشین بیرپی است که دارای ۱۷۹ کشور عضو و ۸۵۹ کارمند از ۸۶ کشور جهان است و پیوسته اختیاراتش رو به گسترش و افزونی است. رویدادهای مهم دوره سالهای

۱۸۸۳ تا ۲۰۰۰ این نهاد جهانی چنین است: [۵۷:۲۰]

۱۸۸۳ معاهده پاریس ۱۹۶۷ معاهده وایپو

۱۸۸۶ معاهده برن ۱۹۷۰ تأسیس وایپو

۱۸۹۱ توافق‌نامه مادرید ۱۹۸۹ مقاوله‌نامه توافق مادرید

۱۸۹۳ تأسیس بیرپی ۱۹۹۶ معاهده سازمان وایپو درباره کپی‌رایت

۱۹۲۵ توافق‌نامه لاهه

۱۹۶۰ انتقال بیرپی به ژنو ۲۰۰۰ معاهده حقوق انحصاری اختراعات

با نگاه به اهمیت مالکیت معنوی، ساختار این سازمان نیز دگرگونی یافت. در ۱۹۹۶ با پیوند دادن دو مقوله حقوق مالکیت معنوی و مدیریت تجارت جهانی، اهمیت مالکیت معنوی افزایش یافت.

در کنار تأسیس سازمان تجارت جهانی در سال ۱۹۹۵، که در پی نگارش تجارت جهانی (گات) در مغرب انجام گرفت، در ۱۹۶۷ در استکهلم، «وایپو» تأسیس یافت که خلاصه آن به فرانسه و اسپانیایی آمی^(۲) است.

۱۲. توافق‌نامه تریپس

تریپس، کوتاهه موافقت‌نامه جنبه‌های تجارت وابسته حقوق مالکیت

1. BIRPI

2. OMPI

فکری^(۱) است که در آوریل ۱۹۹۴ م- با دیگر موافقت‌نامه‌ها به «وایپو» ملحق گردید. در موافقت‌نامهٔ تریپس، اصل مفصل، از سه دیدگاه اصول اساسی، معیارهای حمایت و اجرای فرایندهای حقوق مربوط به تمامی حقوق فکری شامل اختراعات، طرحهای صنعتی، علائم تجاری و حق مؤلف را طرح می‌کند | ۴:۳۳ | و در هنجارها و مقررات اساسی حق مؤلف و دیگر حقوق وابسته تغییر چندانی پدید نیاورد. با این همه، توافق‌نامهٔ تریپس دربارهٔ اجرای حقوق مالکیت فکری و از آن میان حقوق وابسته یا جانبی، سازوکارهایی آفریده است. همان‌گونه که دیدیم، در سالهای پایانی ۱۹۸۰ نیاز به تدوین قوانین نوین جهانی احساس شد و به دنبال آن «وایپو» کار خویش را برای آماده ساختن اسناد تازه در حوزهٔ حق مؤلف، نشر و حقوق وابسته آغاز کرد. در پاسخ به مسائل فناوری نوین به‌ویژه دیجیتالی و اینترنت، کمیته‌هایی مسئولیت یافتند تا قواعد تازه‌ای ارائه دهند. مسائل بررسی یافته به عنوان «دستور کار دیجیتالی» خوانده شد. کوششهای انجام گرفته در کنفرانسی دیپلماتیک به تاریخ ۲ تا ۲۰ دسامبر ۱۹۹۶، دو معاهدهٔ تازه به نام «معاهدهٔ کمی‌رایت وایپو»^(۲) «معاهدهٔ آثار اجرایی و نمایشی و آوانگاشت‌های»^(۳) «وایپو»^(۴) به تصویب رسید.^(۵)

۱۳. حقوق اسلام و حقوق مالکیت فکری

کسانی که دربارهٔ نگاه اسلام به حقوق مالکیت فکری سخن گفته‌اند گفتاری دراز دامن در این زمینه نگاشته‌اند که آیا اصولاً برای حق تألیف (و حق

1. Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPs)
2. WCT
3. Phonographs
4. WPPT

۵. برای آگاهی بیشتر دربارهٔ سیر تحول و مفاهیم بین‌المللی حق مؤلف ر.ک: دکتر بلوم کویست (بورگن)، حمایت بین‌المللی از کمی‌رایت و حقوق جانبی. همایش تخصصی بررسی حقوق نشر

فکری) می‌توان مالکیت قائل شد یا نه. آیا حق، مال است؟ منفعت مال است؟ اکنون، گمان نمی‌رود کسی در مال بودن حق تألیف و دیگر حقوق وابسته دودلی به خود راه دهد. [۴۵-۲۵:۱۸]

برخی از حقوق دانان مسلمان، مانند مصطفی زرقاء، اصطلاح «حقوق ابتکار» (نوآوری) را به جای حقوق مالکیت فکری، حقوق ذهنی، حقوق اموال غیرمادی و مانند آن رساتر و درست‌تر دانسته‌اند. [۴۱:۱۳] از آنجا که مسئله حق تألیف و دیگر حقوق وابسته فکری نوخاسته است و در قرآن و حدیث پیشینه ندارد و اجتهاد و اجماع از فقیهان پیشین در دست نیست، شگفت نیست که در میان فقیهان و حقوق دانان مسلمان درباره سرشت فقهی - حقوقی و حکم شرعی آن گونه‌گونی رأی و فتوا دیده شود. هنگامی که پذیرفتیم برابر اسلام، در تکاپوی علمی - ادبی - هنری انسان حق ثابت و تأکید شده‌ای هست، دیگر نمی‌توان به تحریم این حق در فراورده‌های فکری رأی داد. اینکه پیامبر اسلام (ص) آموزش قرآن را که کاری فکری - معنوی است به عنوان مهر (کابین) زن پذیرفته است و برای این کوشش علمی - آموزشی مزد و پاداش قرار داده است و آن را در خور معاوضه با طاعت و عبادت دانسته است، بهترین و گویاترین دلیل بر جواز و روا بودن این حق است. [۸۵:۸] در میان فقیهان و حقوق دانان مسلمان در این باره که حقوق فکری (مانند حق خیار در دادوستدها) قابل انتقال و ارث بردن است یا نه، همسویی دیده نمی‌شود.

دیگر امروز دیدگاه آن دسته از فقیهانی که به استناد استفاده اطلاق و عموم نشدن از حق تألیف، نمی‌توان این حق را شرعی دانست. [۲۰۸:۱۱۴] از نظر فقه استدلالی و اجتهاد پویا پذیرفتنی نیست. حتی برخی ادعا می‌کنند که دیدگاه امام خمینی هم درباره عدم مشروعیت حق تألیف با این استدلال که در شمار حقوقی نیست که مورد ارتکاز عقلا باشد تا شارع آن را تأیید کند، تغییر یافت. [۱۱۷-۱۱۸:۱۱۹] گذشته از آن، حقوقی که از نظر خردمندان، حق

شناخته می‌شود و بر آن آثاری بار می‌گردد تا دلیل شرعی بر نفی حق بودن آنها نداشته باشیم نمی‌توان نفی‌شان کرد و جلو آثارشان را گرفت. [۱۶:۲۱۰] از نگاه برخی از فقیهان که پیشینه خدمت قضائی هم دارند، مالیت و ارزش اشیا از اعتبارات عقلایی است و تحدیدی از ناحیه شارع مقدس اسلام وجود ندارند بنابراین، حقوق مذکوره مالکیت فکری | شرعاً معتبر و لازم الرعایة هستند». [۱۶:۲۱۰-۲۱۱]

استناد پاره‌ای از فقیهان و حقوق‌دانان برای مشروعیت و جواز حق تألیف (و دیگر حقوق وابسته) به قاعده مصالِح مرسله یا استصلاح و اینکه عرف این دسته از حقوق را به رسمیت می‌شناسد و معتبر می‌داند و منافع دارای مالیت و ارزش است، در خور نگرش می‌نماید. [۸:۱۳۰] با این همه پاره‌ای از حقوق‌دانان می‌گویند: «اگر مردم یا عرف، حق مؤلف را معتبر بدانند و آثاری به آن مترتب کنند، این را نباید از باب شارع و واضع بودن عرف دانست، یعنی عرف حق وضع حکم ندارد، بلکه شارع احکام و قواعدی دارد که به تشخیص عرف، یکی از مصادیق آن، صحت کپی‌رایت است». [۷:۱۵] این سخن کمی شگفت‌آور است.

برای بررسی مبانی فقهی - حقوقی تولیدات رایانه‌ای نیز، مانند پاره‌ای از دیگر حقوق فکری و حقوق وابسته، کوششهایی انجام گرفته است. چنگ زدن به قاعده «مصالِح مُرسله» (حکمی که با هدفهای شرعی همگام است ولی هیچ دلیل خاص معتبر شرعی برای اعتبار یا بی‌اعتباری آن وجود ندارد)، مورد استناد قرار گرفته است. [۲۸:۱۱۱] در اندیشه سیاسی شیعه معاصر، مبنای «ولایت فقیه» می‌تواند تا اندازه‌ای جای قاعده «مصالِح مرسله» را پر کند. برای همین است که برخی از پژوهشگران، مخالفت امام خمینی (ره) را با اعتبار حقوق مالکیت فکری، به وارونه آن که خود امام پایه‌گذار شالوده ولایت فقیه در مفهوم گسترده‌اش بود، با این توضیح در خور توجیه دانسته‌اند که «ایشان شاید هنوز مصلحت جامعه را در این ندیده بودند که از این اختیار

ولایی (برای مصلحت‌سنجی و شناخت حق مؤلف بهره بگیرند) ۱۱۲:۲۹۱
استناد به قاعده «لاضرر»، چنگ زدن به آیه «أَوْفُوا بِالْعُقُودِ»، استناد به حرمت دزدی و غضب یا ورود عدوانی و نیز قاعده حفظ نظام و دلیل عقل مستقل، مورد بررسی و نقد قرار گرفته است. ۱۱۲:۲۸-۴۲
آیا درباره نرم‌افزارها یا آثاری که تنها جنبه بازی و سرگرمی دارند، می‌توان مانند حقوق دیگری که به شکوفایی علم، هنر، ادب، صنعت، فناوری و ذوق اندیشه بشری یاری می‌رساند، جواز شرعی و قانونی پیدا کرد و از حقوق پدیدآورندگان آنها نیز به پشتیبانی برخاست؟ ۱۱۲:۴۲
چنین پیدا است که هنوز به پژوهشهای باریک و ژرف‌اندیشانه در این راه نیازمندیم. سرانجام بایستی دانش حقوق پایه پای پیشرفت و دگرگونی فناوری و زمینه‌های علمی، ادبی، هنری به نیازها و چالشهای نوین پاسخ دهد.

فهرست منابع

۱. آذری (کیوان)، حقوق معنوی پدیدآورنده اثر، نشریه دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ش ۲۲، تیرماه ۱۳۶۰.
۲. امامی (نورالدین)، حق مخترع، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۵۰.
۳. آیتی (حمید)، حقوق آفرینشهای فکری، تهران، نشر حقوق دان، چاپ اول، پاییز ۱۳۷۵.
۴. باردل (هاینس)، وجوه عمده مالکیت صنعتی: اهمیت اقتصادی آن، همایش ملی بررسی حقوق مالکیت صنعتی در جمهوری اسلامی ایران و جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت معنوی در تجارت بین‌الملل، سمینار ملی سازمان جهانی مالکیت معنوی، تهران ۲۶-۲۷ آذر ۱۳۷۵.
۵. جعفرزاده (میرقاسم)، درآمدی بر حقوق آفرینشهای فکری، قسمت اول، کلیات (تهران،

- دانشگاه شهید بهشتی، پلی کپی دانشکده حقوق، نیمسال اول تحصیلی ۸۳-۸۴).
۶. حضرتی شاهین دژ (محمد)، **مطالعه تطبیقی حقوق معنوی مؤلف**، فصلنامه پژوهشی دانشگاه امام صادق، ش ۱۰، تابستان ۱۳۷۸.
  ۷. **حقوق مؤلف در شیعه**، گفت‌وگو با دکتر ابوالقاسم ترحمی، فصلنامه کتابهای اسلامی، س ۲، ش ۷، زمستان ۱۳۸۰.
  ۸. درینی (فتحی)، **حقوق مولفان، مترجمان، هنرمندان و ناشران در فقه معاصر اسلامی**، ترجمه افتخارزاده (محمد رضا)، تهران، نشر هزاران، چاپ اول ۱۳۷۶.
  ۹. ساکت (محمد حسین)، **اهلیت و شخصیت در حقوق مدنی**، مشهد، چاپ دوم، بی‌نا، زمستان ۷۲.
  ۱۰. ساکت (محمد حسین)، **حقوق شناسی، دیپاچه‌ای بر دانش حقوق**، مشهد، نشر ترجمه و نشر نخست، چاپ اول، پاییز ۱۳۷۱.
  ۱۱. ساکت (محمد حسین)، **پایگاه محمداندریم در کتاب‌شناسی**، مشهد، ۱۳۶۸.
  ۱۲. شبیری (سید حسین)، **وضعیت حقوقی - فقهی رایانه در ایران**، فصلنامه کتابهای اسلامی، ش ۷، زمستان ۸۰.
  ۱۳. شبیر (محمد عثمان)، **حقوق معنوی پدیدآورندگان**، ترجمه فرج‌اللهی (رضا)، فصلنامه کتابهای اسلامی، ص ۳، ش ۸ (بهار ۸۱).
  ۱۴. صافی (لطف‌الله)، **استفتائات و نظرات پیرامون مسائل مستحدثة فقهی و حقوقی**، فصلنامه رهنمون، ش ۲ و ۱۳ (پاییز و زمستان ۱۳۷۱).
  ۱۵. صفایی (سید حسین)، **حقوق مدنی و حقوق تطبیقی**، تهران، نشر میزان، ۱۳۷۵.
  ۱۶. فاضل لنگرانی (محمد)، **فصلنامه رهنمون**، س ۲ و ۳، زمستان ۷۱.
  ۱۷. مرادی (نورالله)، **حق مؤلف**، نامه انجمن کتابداران ایران، سال ششم، ش ۲، ۱۳۵۲.
  ۱۸. مشیریان (محمد)، **حق مؤلف و حقوق تطبیقی**، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۳۹.
  ۱۹. نقیبی (سید ابوالقاسم)، **مطالعه تطبیقی مسئولیت‌های ناشی از تجاوز به جنبه معنوی حقوق مالکیت‌های ادبی و هنری**، فصلنامه علمی پژوهشی رهنمون، دوره جدید، سال اول، ش ۱، زمستان ۱۳۸۱.
  ۲۰. واعظی‌نژاد (صغرا)، **سازمان جهانی مالکیت معنوی (وایپو)**، فصلنامه کتابهای اسلامی، س ۳، ش ۸، بهار ۱۳۸۱.
  ۲۱. **همایش تخصصی بررسی حقوق نشر کتاب در ایران**، چالش‌ها و رهیافتها، زیر نظر م. ش. شکیب، تهران، خانه کتاب، اسفند ۱۳۸۱.
  ۲۲. ا. سیدوروف، **الکتاب مضمار الکثیر من الفنون**، فصلنامه یونسکو به عربی، ش ۱۳۹، ۱۹۷۳.
  ۲۳. بدوی طیبانه، **السرقات الادبیه**، دراسة فی ابتکار الأعمال الادبیه و تغلبدها، بیروت، دارالشفافه، الطبعة الثالثة، ۱۹۷۴.
  ۲۴. حاج عبدالله (عبدالرحیم یحیی)، **حقوق التألیف فی التراث المرینی**، در **حقوق الملكية الفكرية**، ریاض، مرکز الدراسات والبحوث.
  ۲۵. **حقوق الملكية الفكرية**، ریاض، مرکز الدراسات والبحوث، جامعة نايف العربية للعلوم الامنية، ۱۴۲۵ هـ/ ۲۰۰۴ م.

٢٦. حماده (محمد ماهر)، *المكتبات في الاسلام*، بيروت، مؤسسه الرسالة، ١٩٧٨.
٢٧. حماده (محمد ماهر)، *المكتبات في العالم، تاريخها و تطورها حتى مطلع القران المشرين*، رياض. دارالعلوم ١٩٨١.
٢٨. زحيلي (وهيد)، *الفقه الاسلامي في اسلوبه الجديد*. دمشق، دارالفكر، الطبعة الثانية ١٩٨٩، ج ٣.
٢٩. سنهوري (عبدالرزاق)، *الوسيط في شرح القانون المدني*. حرر الملكية، الجزء الثامن، (قاهره، دارالنهضة العربية ١٩٦٧).
٣٠. كنعان (نواف)، *حق المؤلف، النماذج المعاصرة لحق المؤلف و وسائل حمايته*، (عمان، بي نا؛ الطبعة الثالثة...).
٣١. مسعودي، *مروج الذهب و معادن الجواهر*. بيروت، دارالاندلس، ١٩٦٥، ج ١.
٣٢. همجویری، *كشف المحجوب*، به تصحيح محمود حامدي، تهران، سروش، ١٣٨٣.
33. Ohseto (Takashi) "International protection of Industrial property Right's". JPO, Nov. 21, 2001.
34. *Principles of Copyright and Related Rights: Different Types of Rights*, Document Prepared by the International Bureau of WIPO, February 2003.
35. *The ABC of Copyright*. UNESCO, 1981.

ضمیمه شماره یک

سال	نام کشور
کشورهای اروپایی و آمریکایی	
۱۷۰۹ (نخستین قانون جهان درباره حق مؤلف)	بریتانیا
۱۷۴۱	دانمارک
۱۷۹۰	ایالات متحده آمریکا
به هنگام انقلاب کبیر. دو قانون در ۱۷۹۱ و ۱۷۹۳	آلمان
نخستین کشوری که آنجا صنعت چاپ پدیدار شد و اصول حق مؤلف به شکل ممرات سامان یافته توافقیهای نشر پدید آمد. در نیمه سده ۱۹. ایالتهای آلمان قوانین مربوط به حقوق نویسندگان را بیرون داد.	فرانسه
در نیمه سده ۱۹	لهستان و اسپانیا
شیلی ۱۸۳۴. پرو ۱۸۲۹؛ آرژانتین ۱۸۶۹؛ مکزیک ۱۸۷۱	آمریکای لاتین
کشورهای عربی	
حق مؤلف ۱۹۹۲. اصلاح در سال ۱۹۹۸ و ۱۹۹۹ ثبت اختراعات ۱۹۹۹؛ طرحها و نمونههای صنعتی ۲۰۰۰. نشانههای تجاری ۱۹۵۲، اصلاح شده در سال ۱۹۹۹؛ اسرار تجاری و رقابت غیر عادلانه ۲۰۰۰، قانون ادارههای تکمیلی ۲۰۰۰، قانون پشتیبانی از رستههای گیاهی ۲۰۰۰.	اردن
حق مؤلف ۱۹۹۲، گواهی اختراع و طرحها ۱۹۹۲، قانون علامتهای تجاری ۱۹۹۲.	امارات متحده عربی
حق مؤلف ۱۹۹۳، اصلاحی در سال ۱۹۹۴؛ قانون گواهی اختراع و طرحها ۱۹۹۵، اصلاحی در ۱۹۷۷؛ قانون علامتهای تجاری ۱۹۹۱. اصلاحی در سال ۱۹۹۳.	بحرین
حق مؤلف ۱۹۹۷ که به جای قانون ۱۹۷۳ نشست؛ قانون گواهی اختراع ۱۹۶۶، اصلاحی در سال ۱۹۹۷، قانون طرحها و الگوها ۲۰۰۱، قانون علامت تجاری ۱۸۸۹، اصلاحی سال ۱۹۳۶، قانون ادارههای ادغامی ۲۰۰۱، قانون پشتیبانی از گونه گونی گیاهی ۱۹۹۹.	تونس
حق مؤلف ۱۹۹۷ که جای قانون ۱۹۷۳ را گرفت. قانون گواهی اختراع ۱۹۶۶. اصلاحی سال ۱۹۹۷، قانون طراحها ۱۹۶۶، آیین نامه اجرایی ۱۹۱۶، قانون علامتهای	الجزایر

تجاری ۱۹۶۶. قانون فرانسه به شماره ۷۹۸ سال ۱۹۵۷ درباره حق مؤلف و قانون علامتهای تجاری سال ۱۹۷۷ اجرا می شود.	گیبونی
آیین نامه حمایت از حقوق مؤلف سال ۱۳۱۰ هـ (۱۹۸۹ م)، نظام گواهی اختراع ۱۴۰۹ (۱۹۸۹)، نظام علامت تجاری ۱۴۰۴ (۱۹۸۴).	کشور پادشاهی عربستان سعودی
حق مؤلف ۱۹۷۴. گواهی اختراع ۱۹۷۱، طرحها ۱۹۷۴. علامت تجاری ۱۹۶۹.	سودان
قانون گواهی اختراع و طرحها سال ۱۹۴۶، اصلاحی سال ۱۹۸۰، قانون علامت تجاری سال ۱۹۴۶ اصلاحی سال ۱۹۸۰.	سوریه
قانون گواهی اختراع و طرحها و علامت تجاری ۱۹۸۷.	سومالی
حق مؤلف عثمانی ۱۹۰۶، اصلاحی قانون ۱۹۷۱، قانون طرح و ثبت اختراع ۱۹۳۵، اصلاحی ۱۹۷۰، قانون علامت تجاری سال ۱۹۶۸، اصلاحی ۱۹۷۵.	عراق
حق مؤلف سال ۲۰۰۰. قانون ثبت اختراع ۲۰۰۰، علامت تجاری ۲۰۰۰. پشتیبانی از اطلاعات جغرافیایی ۲۰۰۰، قانون پشتیبانی از طرحها و ساخت مدارهای یکپارچه سال ۲۰۰۰.	پادشاهی عمان
حق مؤلف ۱۹۲۴، اصلاحی سال ۱۹۳۴، قانون طرح و گواهی اختراع سال ۱۹۲۳، اصلاحی ۱۹۳۸، قانون گواهی اختراع و طرحها ۱۹۵۳ برای کناره غربی (فلسطین)، قانون علامت تجاری ۱۹۳۸، اصلاحی ۱۹۴۱ (غزه) و قانون علامت تجاری اردنی ۱۹۵۲ (برای کناره غربی).	فلسطین (غزه)
حق مؤلف ۱۹۹۵. قانون گواهی اختراع ۱۹۷۸، قانون علامت تجاری ۱۹۷۸.	قطر
حق مؤلف ۱۹۶۱، اصلاحی ۱۹۹۹، قانون گواهی اختراع و طرح ۱۹۶۲، اصلاحی قانون ۱۹۹۹، قانون علامت تجاری ۱۹۸۰ اصلاحی ۱۹۹۹.	کویت
حق مؤلف ۱۹۲۴، اصلاحی ۱۹۹۹، قانون طرح و گواهی اختراع ۱۹۲۴ اصلاحی قانون علامت تجاری ۱۹۲۴ اصلاحی ۱۹۴۶ و سپس ۱۹۸۳.	لبنان
قانون حق مؤلف اول ۱۹۵۴، اصلاحی ۱۹۶۸، ۱۹۷۵ و ۱۹۹۲ و ۱۹۹۴، قانون گواهی اختراع و طرحها و نمونههای صنعتی اول سال ۱۹۴۹، اصلاحی قوانین ۱۹۵۳، ۱۹۵۵، ۱۹۷۹ و ۱۹۸۱	مصر

فانون علام تجاری اول سال ۱۹۳۹، اصلاحی قوانین ۱۹۴۹، ۱۹۵۳، ۱۹۵۲، ۱۹۵۶ و ۱۹۵۹، مصر در سال ۲۰۰۲ همه قوانین مربوط به مالکیت فکری و صنعتی را در یک فانون جامع شامل چهار کتاب در آورد.	مصر
حق مؤلف ۱۹۱۶ که فانون سال ۱۹۷۰ به جای آن آمد فانون ثبت احران و طرحها و علامت تجاری ۱۹۱۶ که در ۱۹۹۷ اصلاح شد.	مغرب
فانون حق مؤلف ۱۹۵۷ فرانسه اجرا می شود. فانون اختراعات ۱۹۶۸، فانون علام تجاری ۱۸۵۷، فانون طرحهای صنعتی ۱۹۰۹، آیین نامه های ۱۹۸۲ گذشته از موافقت نامه بانگویی (Bangui)	سورینامی
فانون حقوق مالکیت فکری ۱۹۹۲.	بین

نشست همکاری کشورهای خلیج فارس | آیین نامه ثبت اختراعات سال ۱۹۹۲ را که نشست اسلامی سران کشورهای خلیج در بیست و نهمین دوره نوامبر ۱۹۹۹ تأیید کرده بود، صادر کرد نشست وزیران لائحه احرانی را در مارس ۱۹۹۶ تصویب کرد.^(۱)

ضمیمه شماره دو

cinematic works	اعمال سینمایی	آثار سینمایی
dramatic musical works	اعمال موسیقی (مُثَلَّة)	آثار موسیقی - نمایشی
dramatic works	اعمال مسرحیة	آثار نمایشنامه‌ای
preliminary examination	فحص تمهیدی	بررسی مقدماتی
technical examination	فحص فنی	بررسی فنی
examiner, tester	فاحص	آزماینده، آزمایشگر
creation, innovation	إبداع	آفرینشگری، خلاقیت
know-how, technical, know-how	معرفة فنية	آگاهی فنی
advertisement, announcement	إعلان	آگهی، اعلان
means, method	وسيلة	ابزار، روش
to cancel (invalidate) the registration of a mark	إبطال تسجيل علامة	ابطال ثبت یک علامت
annul (cancel) the registration service, notification, advice	إبطال التسجيل	ابطال ثبت
license	رخصة	ابلاغ، رساندن
compulsory, obligatory	إجباری	اجازه، گواهی
excusable	قابل للتفید	اجباری، الزام آور، تمهید آور
not subject to application of an invention	غير قابل للتطبيق	اجرا شدنی
monopoly, monopolization	احتكار للصناعة	اجرا نشدنی
precautionary, preventive	احتكار	اجرای صنعتی
invention, innovation	إختراع	احتکار، انحصار
joint invention	إختراع مشترك	احتیاطی، پیش‌گیرانه
claimed invention	إختراع مدعی به	اختراع، نوآوری
claimed patent	إختراع مطلوب الحماية	اختراع مشترک
industrial applicability	قابلية اختراع	اختراع مورد ادعا
morality	آداب عامة	اختراع مورد حمایت
claimed, alleged	مزعوم	اختراع درخورد
display of the invention	عرض الاختراع	اخلاق حسنه
destruction of goods	إتلاف بضاعة	ادعا شده، پنداشته
goods origin	من مصدر البضاعة	ارائه اختراع، نمایش اختراع
excluding, exclusion	إستبعاد	از بین بردن کالا
hearing the case	نظر القضية	اصل کالا
		استثنا کردن، بیرون کشیدن
		استماع دعوا

misprint	خطا کتایی (مطبوعی)	اشتباه چاپی
fame, reputation, notarity	شهرة	اشتهار، شهرت
origin	منشأ	اصل، ریشه
amended	مُعدَّل	اصلاح شده، اصلاحی، تغییر یافته
additional, extra	زائد	اضافی، زائد
artistic data	بیان فنی	اطلاعات هنری
good will	شهرة	اعتبار و شهرت
announced, declared	مُعلن	اعلان شده
publicity, announcement	نشر (اعلان)	اعلان، آگهی
disclosure	إفشاء	افشا، لو دادن
legal action	إجراء قانونی	اقدام قانونی
admission	إقرار	اقرار، اعتراف
discovery	إكتشاف	اكتشاف
cancellation, deletion	إلغاء	الغاء، نسخ، ابطال
privilege, franchise	إمتیاز	امتياز
patent	براءة (امتياز)	امتياز، گواهی
signed	مُوقَّع	امضا شده
signor	مُوقَّع	امضا کننده
circulation, spread(ing)	ذُیوع (انتشار)	انتشار، رواج، پراکندگی
publish	نشر	انتشار، چاپ
publication	نُشرَة	انتشارات
periodical publication	نُشرَة دوریَة	انتشارات دوره‌ای (فصلی)
performance	أداء	انجام
monopoly	حکمر (استکار)	انحصار
flexibility	لیونة	انعطاف پذیر، نرم شدنی
re-printing	إعادة طبع	باز چاپ، چاپ مجدد
reproduction	إستساح	بازآفرینی
re-production	إعادة إنتاج	بازآفرینی
prohibition, forbiddance, banning	حظر (منع)	بازداری، منع، جلوگیری
verification, check	ضبط (تدقیق)	بررسی، بازرینی
actor, player	مُتمِّل سینمایی	بازیگر، هنرپیشه سینما
body, institution, organization	هینة (جهاز)	بدنه، سازمان، نهاد
undertaking	إضطلاع	بر عهده گرفتن
priority	أسبقیة	برتری، سابقه

enquiry	استفسار	بررسی، تحقیق
inspection, examination	مُعايَنة	بررسی، بازرسی
software.computer programme	برنامَج الحاسوب	برنامه رایانه‌ای
packing, packaging, packing, waring(up)	حَزْم (تغليف)	بسته‌بندی
establishment, enterprise	مُنشأة (مؤسسه)	بنیاد، مؤسسه
exhaustion of rights	إِسْتِغْلَال الحق	بهره‌وری از حق، بهره حقوق
exploitation of an invention	إِسْتِغْلَالُ اختراع	بهره‌وری از یک اختراع
groundless, baseless, untrue	عَارِ عَنِ الصَّحَّة	بی‌پایه، بی‌اساس، نادرست
withdrawal	سحب	بیرون کشیدن (آوردن)
counter-statement, plea, pleading	لائحة جوابیة	پاسخ لایحه
expiry of duration	إنتهاء المدة	پایان مدت
termination, elapse	إنهاء (انتهاء)	پایان دادن، پایان
absolute acceptance	قبول بشكل مطلق	پذیرش مطلق (بدون قید و شرط)
unconditional	غير مشروط	مطلق، غیر مشروط
search, investigation	تحرى	پژوهش، بازجویی، جست‌وجو
appellant	مُستأنف علیه	پژوهشخوانده
appellee	مُستأنف	پژوهشخواه
protection of invention	حماية الاختراع	پشتیبانی (حمایت) از اختراع
support	دعم	پشتیبانی، حمایت
prerequest	شرط مُسبق	پیش شرط
sculpture	نَحْت	پیکرتراشی، مجسمه‌سازی
convention, treat	مُعاهدة	پیمان، قرارداد
wholesaler	تاجر الجملة	تاجر کل
effective date	تاریخ السريان	تاریخ اجرا
filling application date	تاریخ إيداع الطلَب	تاریخ پر کردن درخواست
establishing	إنشاء	تأسیس، استقرار
writing, compilation, composition	تألیف	تألیف، نگارش
confirming	تأكيد	تأیید
confirmation	تَثْبِت (تأکید)	تأیید
substituting	إستبدال	تبدیل
publicity, propaganda	دعاية	تبلیغ، آگهی
infringement	إعتداء	تجاوز
violation, illusion	إتتهاک	تجاوز

distortion	تحریف (المصنّف)	تحریف (نوشته)
boycott	مُقاَطَعَة	تحریم
imaginary, fanciful, visionary	خیالی (وهمی)	تخیلی، پنداری
chip	تراشه دائرة متكامله	تراشه (در کاربرد در رایانه)
supplier	مُؤَدِّل	تدارک کننده
possession	حیازة	تصرف
actual possession	حیازة فعلیة	تصرف عملی
sketching, drawing	رَسْم	تصویر
obligation, commitment	إلتزام	تعهد، التزام
amending	مُعَدِّل	تغییر دهنده، اصلاح کننده
false indication	بیان زائف	بیانیه (اطلاعیه)
counterfeit	مُقلِّد	تقلید (جعل) شده
to copy	نَسَخ	تکثیر، نوشتن
obligation	واجب	تکلیف، الزام، تعهد
completion	إكمال	تکمیل
destruction, deterioration	إتلاف	تلف کردن، از بین بردن
stamp	طابع	تمبر
justification	تبرید	توجیه
detention of goods	حجز البضاعة	توقیف کالا
custom barrier	حاجز جمركی	توقیف جمركی
provisional attachment	حجز احتیاطی	توقیف احتیاطی
description	وصف	توصیف
commercial description	وصف تجاری	توصیف بازرگانی
genuine description	وصف حقیقی	توصیف حقیقی
false description	وصف زائف	توصیف غیر واقعی
producer	مُنتِج	تولید کننده، فراورنده
registrar	مُسَجِّل	ثبت کننده
patent register	سجل براءات	ثبت اختراع
commercial register	سجل تجاری	ثبت بازرگانی
trademarks register	سجل علامات تجارية	ثبت علامت تجاری
Patents	سجل و کلامه	
agents record	امتیازات الاختراعات	ثبت نمایندگیهای اختراعات
unregistrable	غیر قابل للتسجيل	ثبت نشدنی

registered	مُسَجَّل	ثبت شده
forger, counterfeit	مُرُوِّد	جاہل، متقلّب
search for similar trademark	تَحْرِي عن	جست و جوی علامت
	عَلَامَة مشابهة	تجاری همانند
to print	طبع	چاپ کردن
bargaining	سُؤْمَة	چانه زدن
presumption	اِقْتِرَاض	فرض، حدس، گمان
cancellation, removal	شطب	حذف یا برداشتن، الغاء
remove the mark from the registert	شطب العلامة من السجل	حذف یا برداشتن علامت از ثبت
bona fide, good intention	تِيَة صَادِقَة	حُسن نِيَت
in presence	حضورى (وجاهى)	حضورى (مقابل)
fees, charges	أَتَاع	حَقّ التَّيْت، شهریه
financial exploitation right	حَقّ اِستِغْلَال المالى	حَقّ بهره‌ورى مالى
distribution right	حَقّ التَّوْزِيع	حَقّ پخش
copyright	حَقّ التَّأْلِيف	حَقّ تَأْلِيف
third-party right	حَقّ الغَيْر	حَقّ ثالث، حَقّ ديگرى
copyright	حَقّ الطَّبِيع	حَقّ چاپ
decision, sentence, verdict	حَكْم (قَرَار)	حَكْم (قَرَار، رَأى)
the registrar's decision	قَرَار مَسْجِل العلامات	حَكْم ثبت علامت
interlocutory injunction	قَرَار مَوْقَت	حَكْم (قَرَار) مَوْقَت
final decision	قَرَار قَطْعِيّ	حَكْم نِهائى
protection of mark	حَمَاية العلامَة	حَمَاية از علامت
protection of industrial property	حَمَاية المَلِكِيَة الصنَاعِيَة	حَمَاية از مالکيت صنعتى
protection of intellectual property	حَمَاية المَلِكِيَة الفِكرِيَة	حَمَاية از مالکيت فِكرى
provisional protection	حَمَاية مَوْقِنَة	حَمَاية مَوْقِنَة
noncopyrightable	غَيْر قَابِل لِلحَمَاية	حَمَاية نَشْدَنى بَه
	لِحَقّ تَأْلِيف	مَوْجِب حَقّ تَأْلِيف
scope of protection	نِطَاق الحَمَاية	حَوْزَة پَشْتِنِيَانى
retailer	تَاجِر التَّجْرَة	خَرْدَه بَازرگَان، تَاجِر جَزْء
refrain	اِمْتِنَاع	خُوددَارى
enrichment	اِثْرَاء	دَارَا شْدن
unjust enrichment	اِثْرَاء بِلا سَبَب	دَارَا شْدن بِلَا جِهت
illegal (unlawful) enrichment	اِثْرَاء غَيْر مَشْرُوع	دَارَا شْدن غَيْر قَانُونى

not subject (liable) to disposal	غیر قابل للتصرف	دارا نشدنی
holder	حائز	دارنده
patentee	حامل برآء الاختراع	دارنده گواهی اختراع
patentee	صاحب امتیاز	دارنده امتیاز
owner of the exclusive license	صاحب الترخیص الوحید	دارنده امتیاز منحصر
owner of the original design	صاحب الرسم الاصلی	دارنده طرح اصلی
originator, creator	صاحب الفكرة	دارنده فکر، آفرینشگر
drug, medicine	دواء	دارو
novel, story	روایة	داستان بلند، داستان
patentability	قابلیة للحماية	درخور پشتیبانی
hard drive	کبراءة الاختراع	به موجب حق اختراع
	قرص صلب (HDD)	درايو هارد (هارد دیسک)
request, application, petition	إستدعاء (طلب)	هارد درايو (هارد دیسک)
applicant	طالب	درخواست
application to recover damages	طلب تعویض	درخواست جبران خسارات
confusion	إلتباس	درهم آمیختگی
theft, stealing		زدی (سرقت)
piracy, literary theft, plagiarism	سرقة ادبية (سرقة مؤلفات الغير)	سرقت ادبی
manuscript	مخطوطة	دستویس
advertisement	دهوى تعدى على	دهوای تجاوز به
geo	امتیاز اختراع	حق اختراع
patent office	مكتب البراءات	دفتر ثبت (اختراع)
voluntarily, willingly	طوھى (إختیارى)	دلخواهانه، اختیاری، ارادی
proof, evidence	بینة	دلیل
conclusive evidence	بینة قاطمة	دلیل قاطع
transitional period	فترة إنتقالية	دوران گذار
disk	قرص محنتط	دیسک
trade secret	سرّ المهنة	راز شغلی، اسرار تجاری
musician, player	عازف	راشگر، موسیقی دان، بازیگر
incontestable decision	قرار غیر قابل للظمن	رای اعتراض ناپذیر
inappealable decision	قرار غیر قابل للاستئناف	رای تجدیدنظر ناپذیر
media	وسائل إعلام	رسانه

receipt	اِسْتِلاَم	رسید
fair competition	شَرِيفَة (منافسة شريفة)	رقابت شرافتمندانه
commercial competition	مَنَافَسَة تجارِيَة	رقابت تجاری
fair competition	مَنَافَسَة مَشْرُوعَة	رقابت عادلانه
unfair competition	مَنَافَسَة غَيْر مَشْرُوعَة	رقابت ناعادلانه
official gazette	جَرِيدَة رَسْمِيَة	روزنامه رسمی
daily newspaper	جَرِيدَة يَوْمِيَة	روزنامه
means, method, approach	طَرِيق (وسيلة)	روش، شیوه
true copy	صُورَة طَبِيقِ الْأَصْل	رونوشت برابر اصل
certified copy	صُورَة مَصْدُوقَة	رونوشت مصدق
imitation	مُحَاكَاة، تَقْلِيد	تقلید، برگرفتن از
copying, mimicing		روی چیزی، نسخه برداری
country of origin	بَلَدِ الْمُنشَا	زادگاه
real estate, immovable property	عِقَار	زمین، ملک، مال غیرمتنقل
pecuniary damage	ضَرَر مَالِي	زیان مالی
material damages	أَضْرَارٌ مَادِيَة	زاینهای مادی
non-material damages	أَضْرَارٌ مَعْنَوِيَة	زاینهای معنوی
to breach, break, violate	نَفَضَ (خَرَقَ)	زیرپا گذاشتن، تجاوز
in press	تَحْتَ الطَّبع	زیر چاپ
priority of invention	أَسْبَقِيَة الْإِخْتِرَاع	سابقه اختراع (اولویت)
false, forged, falsified, faric, counterfeit	زَائِف	ساختگی، تقلبی
fabricate	إِفْتِمَال	باطل
filling, deposition	إِدْعَاء	ساختن
origin, source	مَصْدَر	سپردن
notary public	كَاتِب	سرچشمه، ریشه
transfer deed	إِشْعَارٌ تَحْوِيلِ	سردفتر
title deed	مَلِك مَلِكِيَة	سند انتقال
deed of transfer	وِثِيقَة تَحْوِيلِ	سند ملکی (مالکیت)
deed of transferring the ownership	وِثِيقَة تَحْوِيلِ الْمَلِكِيَة	سند انتقال
bill of lading	وِثِيقَة شَحْن	سند انتقال مالکیت
deed of assignment	وِثِيقَة تَنَازُلِ	سند بارگیری
document, deed, instrument	وِثِيقَة	سند حواله
benefit, use, advantage	مَنْعَة	سند، مدرک
		سود، منفعت، بهره

mala fide, bad intention	تَبَةُ سَیئةٌ	سوء نیت
share, portion, part, allotment	حِصَّةٌ	سهم
emergency circumstances	ظُرُوف طارئةٌ	شرایط اضطراری
clause, condition, term	شُرُطٌ	شرط، بند
no-contest clause	شُرُط عدم المتنازعَة	شرط عدم رقابت
restrictive term	شُرُط تقييدی	شرط محدودکننده
logo, slogan	شعار	شعار
complaint	شكوى	شکایت
publication	إشهار	شهرت
issuance	إصدار	صادر کردن (روای)
exporter	مُصدِر	صادر کننده
exports	صادرات	صادرات
re-issuance	إعادة إصدار	صدور مجدد
manufacturer	صانع	صنعتگر، سازنده
guarantee, warranty	ضمان	ضمانت
attachment	مُلحق	ضمیمه، پیوست
designer	مُصمِّمٌ	طراح
designer	واضع الرِّسم	طراح
industrial design	رسم صناعی	طرح صنعتی
design	رسم (نموذج)	طرح، نمونه
common factor	عامل مشترك	عامل مشترک
non-availability	عدم توفر	عدم دسترسی
lack of jurisdiction.		
incompetence, noncompetency	عدم اختصاص	عدم صلاحیت
photographer	مُصوِّر	عکاس
reproduction of a mark	صورة مستنسخة عن علامة	شکل بازنگاشت از یک علامت
three-dimensional mark	علامة مجسمة	علامت برجسته (سه بعدی)
unused mark	علامة غير مستعملة	علامت به کار نرفته
trade mark, brand	علامة تجارية	علامت (نشان) تجاری
identical trademark	علامة مطابقة	علامت تجاری همانند
search for an	تحري عن	جست و جوی یک
combined mark	علامة مجتمعة	علامت ترکیبی
unregistered mark	علامة غير مسجلة	علامت ثبت نشده
sound mark	علامة صوتية	علامت صوتی

certification mark	علامه و قابه (تصدیق)	علامت گواهی (گواهی)
word mark	علامه لفظیه	علامت لفظی (لفظی)
confusing similar mark	علامه مشابه تیراللبس	علامت مشابه غلط انداز
associated mark	علامه مشترکه	علامت مشترک
figurative mark	علامه تصویری	علامت (نشان) تصویری
immoral mark	علامه شُخله بالآداب	علامت (نشان) مخالف اخلاق حسنه علامه شُخله بالآداب
similar mark	علامه مشابه	علامت همانند، نشان مشابه
from the register	من السجل	علامت از ثبت
remove the mark	شطب العلامه	حذف یا برداشتن
verification	تَبَيَّن (تحقق)	عملی شدن
invoice	فاتوره	فاکتور (رسید)
false, forged, counterfeited product	مُنتَج مُزَوَّر	فراورده تقلبی (جعلی)
intellectual output	إنتاج فکری	فراورده (خروجی) فکری
production	إنتاج	فراورده، محصول
original product	مُنتَجُ أصلي	فراورده اصلی (واقعی)
final product	مُنتَجُ نهائي	فراورده (محصول) نهایی
proceeding, action		فرایند
procedure, recourse	إجراء	اقدام، اِعمال،
retail sale	بيع بالتجزئة	فروش جزئی
whole sale	بيع بالجملة	فروش کلی
deception	إتخادع	فريب، کلاهبرداری
revocation, repeal, annulment	فسخ	فسخ، بر هم زدن
generalidea	فكرة رئيسية	فکر اصلی (کلی)
documentary film	شريط وثائقي	فیلم مستند
form, shape, appearance	هيئة (شکل)	قالب، شکل
amending	قانون مُعدَّل	اصلاح
amended law	قانون مُعدَّل	قانون اصلاحی
law of protection of copyright	قانون حماية حق المؤلف	قانون پشيباناي از حق تأليف
law of registering trade names	قانون تسجيل الاسماء التجارية	قانون ثبت نامهای تجاری
law of industrial designs and patents	قانون الرسوم الصناعية و البراءات	قانون طرحهای صنعتی و اختراعات
antitrust law	قانون مكافحة الاحتكار و القيود غير المشروعة	قانون مبارزه با احتكار و شرایط غير قانونی
press and pulication law	قانون المطبوعات و النشر	قانون مطبوعات و نشر

repealed, abolished law	قانون منقضی	قانون منسوخ (لغو) شده
law in force, prevailing law	قانون معمول به	قانون مورد اجراء، قانون رایج
initial acceptance	قبول مبدائی	قبول ابتدایی
franchise agreement	إتفاقیة امتیاز	قرارداد، امتیاز
distribution agreement	إتفاقیة توزیع	قرارداد پخش
licensing agreement	إتفاقیة ترخیص	قرارداد ترخیص
partnership agreement	إتفاقیة شراکة	قرارداد شراکت
agreement	إتفاقیة	قرارداد، موافقت نامه
force majeure	ظروف قاهرة	قوة قهریه، مورد پیش بینی نشده
user	مُسْتَمِلٌ	کاربر
used	مُسْتَمَلٌ	کاربرد
prior user	مُسْتَمِلٌ سابق	کاربر سابق
common use	إِسْتِمَالٌ شائع	کاربرد رایج
actual use	إِسْتِمَالٌ فعلی	کاربرد عملی
extensive use	إِسْتِمَالٌ مكثف	کاربرد فراگیر
exclusive use	إِسْتِمَالٌ مستقل (مطلق)	کاربرد مستقل (مطلق)
limited use, narrow use	ضيق الإستهمال	کاربرد محدود
expert	خبیر	کارشناس
experience, expertise	خبرة	کارشناسی
audio visual works	أعمال سماعیة و بصریة	کارهای شنیداری و دیداری، آثار سمعی و بصری
goods	بضائع	کالا
forged, false goods	بضائع مزورة	کالای تقلبی، (ساختگی)
imitated goods	بضائع مقلدة	کالای تقلیدی / نمونه برداری
distinguished goods	بضائع مميزة	کالای ممتاز
joint book	مُصَنَّفٌ مشترك	کتاب (تالیف) مشترک
photographic work	مُصَنَّفٌ فوتوغرافی	کتاب عکاسی
book, compilation, work	مُصَنَّفٌ	کتاب، نگاشته، تالیف
sales promotion effort	جهد تنشيط المبيعات	کوشش در فروش بیشتر
graphic, ornament	زخرفة	گرافیک
registry, entry, record	قيد	گزارش ثبت، ورود
wrong entry (register)	قيد مغلوط	مدخل، قیدکردن
false entry (register)	قيد مزور	گزارش اشتباه
		گزارش ساختگی (نادرست)

insertion	ادراج	گنجاندن
invention patent	إمْتِیَازُ إِخْتِرَاعٍ	گواهی (امتياز) اختراع
patent of additional invention	إمْتِیَازُ إِخْتِرَاعٍ اِضَافِیِّ	گواهی (امتياز) اختراع اضافی
industrial patent	بِرَاءَةُ صِنَاعِیَّةٍ	گواهی (امتياز) صنعتی
secret patent	بِرَاءَةُ سَرِّیَّةٍ	گواهی پنهان
process patent	بِرَاءَةُ طَرِیْقَةِ الصَّنْعِ	گواهی فرایند ساخت
export license	رَخِصَّةُ تَصْدِیرِ	گواهی یا اجازه صادرات
import license	رَخِصَّةُ اسْتِیْرَادِ	گواهی یا اجازه واردات
renewal certificate	شَهَادَةُ تَجْدِیدِ	گواهی تمدید
registration certificate	شَهَادَةُ تَسْجِیلِ	گواهی ثبت نام
testimony, verbal testimony	شَهَادَةُ شَفَاهِیَّةٍ	گواهی شفاهی (زبانی)
filing certificate,	شَهَادَةُ اِیْدَاعِ	گواهی نامه سپرده
certificate of depotion		گواهی نامه، مدرک
certification, certificate	شَهَادَةُ	لایحه
statement	لَائِحَةُ	لایحه اعتراض
notice, statement of the opposition	لَائِحَةُ الِاعْتِرَاضِ	مالک، دارنده، صاحب
owner, proprietor, holder	صاحب	مالکیت فکری
of intellectual property	الفکریة	مالیات بهره‌وری از
tax on the exploitation	ضَرِیْبَةُ اسْتِغْلَالِ المَلْکِیَّةِ	متن
text, version, wording	صِبْغَةُ (نَص)	مُخْتَرِع، نوآور
inventor	مُخْتَرِع	مرجع مالی
financial return	مَرْدُودٌ مَالِیٌّ	مزایده‌ای عمومی (آشکار)
auction, public sale	مُرَآذُ عَلَنِیِّ	مسئولیت مدنی
tort	مَسْئُولِیَّةُ تَقْصِیرِیَّةٍ	مستند، تصدیق شده
authenticated, certified	مَوْثِقٌ (مُصَدِّقٌ)	مشهور، نامبردار
well-known, famous	مَعْرُوفٌ	مصادره، ضبط مال
seizure, confiscation	ضَبْطٌ (مَصَادَرَةٌ)	مصرف
consumption	إِسْتِهْلَاکٌ	مفهوم جغرافیایی
geographical significance	دَلَالَةُ جُغْرَافِیَّةٍ	مقلد
imitate, copy, mimic	حَاكِي	منطقه‌ای، سرزمینی
regional, territorial, local	إِقْلِیْمِیٌّ	محلی، ناحیه‌ای
general appearance	مَنْظَرٌ عَامٌّ	منظر همگانی
public(general) interest	مَصْلَحَةُ عَامَّةٍ	منفعت همگانی

montage, layout	مونٹاژ، سرهم کردن	مونٹاج
duration of registration	مہلت ثبت	مدّة التّسجيل
duration of use	مہلت استفادہ	مدّة الاستعمال
duration of opposition	مہلت اعتراض (واخواست)	مدّة الاعتراض
duration of protection, protection, protection period	مہلت حمایت	مدّة الحماية
grace period	مہلت دادہ شدہ	مدّة ممنوحة
period of validity	مہلت صلاحیت	مدّة السّرّيان
prescribed period	مہلت مقرر	مدّة مقررّة
stamping the patent	مہر گواہی اختراع	ختم امتياز الاختراع
sealed	مہر شدہ، مہر زدہ	مختوم
trade name, business name	نام بازرگانی	اسم تجاری
surname, family name	نام خانوادگی	اسم عائلیہ
psudonym	نام مستعار	اسم مستعار
name of an invention	نام یک اختراع	اسم اختراع
copy	نسخہ	نسخة
record copy	نسخہ اصلی	نسخة اصلیة
false indication of	نشان غیر واقعی	دلالة غير حقيقية
substantive mark	نشان (علامت) ترسیمی	شرط
Service mark	نشان (علامت) خدمت	علامة خدمة
Conflicting mark	نشان (علامت مغایر (با)	علامة متعارضة (مع)
significance, indication, meaning	نشانه، معنا	معنى (دلالة)
geographical significance	نشانه جغرافیایى	معنى جغرافية
re-publishing	نشر دوبارہ، نشر مجدد	إعادة نشر
edition	نشر، چاپ	طبعة
published	نشر یافتہ، منتشر شدہ	منشور
control, supervision	نظارت، وارسى	رقابة
painter, drawer, artist	نقاش، نگارگر	رسم
to revoke, repeal, cancel	نقض رأى	نقض (فسخ، ابطال)
map, cartogram	نقشہ	خريطة
quotation	نقل قول، بازگفت	إقتباس
transfer, carry transfer	نقل و انتقال	نقل التكنولوجيا
of technology	انتقال فناوری	
editing, writing, compilation	نگارش، تألیف، ویرایش	تحرير

play	مسرحیة	نمایشنامه، نمایش
exclusive agency.	وكالة تجاریة حصریة	نمایندگی تجاری انحصاری
sole agency		
agency	وكالة	نمایندگی، وکالت
form, format	نموذج	نمونه، الگو
invention	ابتکار	نوآوری، ابتکار
videotape	شریط فیدوی	نوار ویدئویی
reciting	إلقاء	نویساندن، املاء
decisive, conclusive, definite	حاسم	نهایی، قطعی، مقطوع
fraud	إحتیال	نیرنگ، فریب، تقلب
import	إستيراد	وارد کردن
imported	مُستورد	واردات
importer	مُستورد	وارد کننده
mediator	وسيط	واسطه، میانجی
commercial mediation	وسيط تجاری	واسطه (میانجی) تجاری
actual, real	فعلی	واقعی، عملی
power of attorney	وكالة المُحاصی	وکالت (نمایندگی) وکیل
sole agent	وکیل وحید	وکیل تنها (متفرد)
authorized agent	وکیل مفوض	وکیل در توکیل
fee	رَسْم	هزینه
customs tariffs	رسوم جمركیة	هزینه‌های گمرکی
cancellation fee	رسم الترفین	هزینه ابطال
filling fee	رسم إيداع	هزینه پر کردن درخواست
renewal fee	رسم التجديد	هزینه تمدید
registration fee	رسم التسجيل	هزینه ثبت
issuance fee	رسم إصدار	هزینه صادرات
all rights reserved	جميع الحقوق محفوظة	همه حقوق محفوظ است
art	فَن	هنر
abstract art	فَن تجریدی	هنر انتزاعی
plastic art	فَن تشکیلی	هنر (صنعت) پلاستیکی (فالی)
architecture	فَن العمارة	هنر معماری
artist	فنان	هنرمند
accumulation, collecting, bringing together	تجميع	یکجا گرد آوردن